

О. І. Приходькодоктор філософії у галузі права,
адвокат м. Дніпро

ORCID ID: 0009-0000-6892-9412

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Актуальність статті полягає в тому, що кожна країна, включаючи Україну, має свої власні традиції та особливості у сфері адвокатури, які визначаються державною судовою системою та судовими процедурами, структурою органів державної влади, місцевого самоврядування та законодавчими системами. Міжнародні стандарти професійної діяльності адвокатів повинні враховувати, крім національних положень про адвокатуру, загальні положення, які повинні бути впроваджені в національне законодавство, що сприяють гармонізації законів і подальшому розвитку держави. З'ясовано, що нині розробляються загальні принципи і норми, що формують міжнародно-правові стандарти захисту прав людини, а також прав і свобод громадян. На підставі чого прийняті та діють на території України такі нормативно-правові акти, як Конституція України, Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і «Про безоплатну правову допомогу», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України. Відповідно до міжнародних стандартів, в Україні створені умови, що забезпечують виконання адвокатами своїх обов'язків і функцій, за умови дотримання яких адвокати можуть захищати своїх клієнтів відповідно до Закону. Зроблено висновок, що Європейські стандарти адвокатури – це система взаємопов'язаних вимог, принципів і правил, що регулюють діяльність адвокатів і організацію державної адвокатури для повноцінного захисту прав і свобод людини. Міжнародно-правові акти є одним з найважливіших елементів формування ефективного правового забезпечення діяльності українських колегій адвокатів. Міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатів відображені в міжнародних актах на універсальному і регіональному рівнях. Серед цих міжнародних документів рекомендується вибирати міжнародні акти загального характеру, які побічно регулюють адвокатську діяльність, а також міжнародні документи, які безпосередньо пов'язані з організацією та діяльністю професійних юристів. Джерелами регулювання міжнародних стандартів адвокатури є Загальна декларація прав людини, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, Основні положення про роль адвокатів Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства тощо. Визначено, що подальший розгляд міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатів сприятиме гармонізації та підвищенню ефективності законодавства у цій галузі.

Ключові слова: інститут адвокатури, адвокатська діяльність, європейські стандарти, міжнародний досвід, міжнародно-правові норми.

Постановка проблеми. Визначений українським народом вектор європейської інтеграції є перспективним. Саме це є приводом до необхідності приведення багатьох сфер суспільного життя до міжнародних стандартів якості, визнаних в Європі і в усьому світі. З цією метою український уряд ініціював та впровадив базові реформи в різних суспільно важливих сферах.

Такі реформи зазвичай передбачають реструктуризацію системи або зміну основ її функціонування на окремих територіях з метою поліпшення роботи останніх і підвищення якості та ефективності послуг, що надаються населенню. Сучасна тенденція до уніфікації правил здійснення транскордонної діяльності неминуче призводить до нормативної уніфікації у сфері

адвокатури як на національному, так і на міжнародному рівні. Існування загальноновизнаних міжнародним співтовариством цінностей в області прав людини створює необхідність у встановленні загальних стандартів захисту цих прав, включаючи норми цивільного, адміністративного права, кримінально-правового захисту та стандарти інших сфер адвокатури.

Кожна країна, включаючи Україну, має свої власні традиції та особливості у сфері адвокатури, які визначаються державною судовою системою та судовими процедурами, структурою органів державної влади, місцевого самоврядування та законодавчими системами. Міжнародні стандарти професійної діяльності адвокатів повинні враховувати, крім національних положень про адвокатуру, загальні положення, які повинні бути впроваджені в національне законодавство, що сприяють гармонізації законів і подальшому розвитку держави.

У процесі реалізації прагнень української держави до європейської інтеграції домінуючими пріоритетами повинні в будь-якому разі враховувати прав людини і громадянських свобод.

Шляхом розвитку сучасного суспільства, що обумовлено історичний досвід є цивілізаційний. Це своєю чергою забезпечує активне членство в міжнародному співтоваристві. Наша держава, як демократична та правова, обравши курс на європейську інтеграцію – визначає впровадження у внутрішнє законодавство міжнародних стандартів, що регулюють адвокатську діяльність у різних галузях права.

Стан дослідження проблеми. Дослідженню міжнародно-правових стандартів адвокатури було присвячено низку робіт окремих учених, серед яких є Баймуратов М., Бандурка С., Буроменський М., Вільчик Т., Галунько В., Голубева Н., Гордєєв В., Карпачова Н., Київець О., Комзюк А., Назаров І., Наливайко О., Сафулько С., Святоцької В., Сьоміна В., Тацій Л., Шевчук С., Шишкін В. та інші.

Ці вчені вивчали особливості імплементації міжнародних стандартів адвокатської діяльності в різні періоди розвитку національної правової системи.

Беручи до уваги швидкий і динамічний розвиток процесу реформ в Україні, питання подальшого вивчення та впровадження ефективної моделі адвокатури в механізми, що забезпечують конституційні права громадян, дозволять створити концептуальну модель нових взаємовідносин між державними інститутами

адвокатури та громадянським суспільством, визначивши її роль і значення. При здійсненні справедливих процедур це має значення необхідні додаткові дослідження європейських стандартів адвокатури.

Метою написання наукової статті є ґрунтовний аналіз європейських стандартів інституту адвокатури та адвокатської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Принагідно зауважити, що окремі міжнародні організації зі стандартизації розробили міжнародні стандарти в різних сферах державної діяльності. Відповідно, основною метою міжнародних стандартів є створення єдиної методологічної бази на міжнародному рівні для розробки нових і вдосконалення існуючих систем якості та їх сертифікації. На наше переконання, впровадження міжнародних та європейських правових стандартів у правову систему країни необхідне на шляху європейської інтеграції української держави і є одним із факторів удосконалення правової системи України.

Так, дефініція «стандарт» походить від лат. *standere*, що у перекладі означає для того, щоб бути спрямованими і зрозумілими як зразок, затверджений відповідними державними органами, використовуються нормативні і технічні документи, що визначають загальні характеристики, параметри і нормативну якість стандартів, товарів, послуг, речовин, явищ і дій суб'єкта, які беруться за основу для порівняння з іншими аналогічними відносинами і схвалений державними органами. Стандарти розробляються як норми, правила і вимоги до об'єктів організаційного, методологічного та загальнотехнічного характеру [1, с. 553]. Водночас п. 20 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію» передбачено, що «нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері» [2].

Точка зору Наливайко О. і Братішко Н. представляється розумною, адже дійсно міжнародно-правові стандарти є довгостроковими для значного числа держав з метою вироблення узгоджених позицій в тій чи іншій сфері діяльності. Ми згодні з тим, що в разі розробки міжнародних правових стандартів держава спрямовує свою діяльність на дотримання певних загальнолюдських цінностей. Водночас вона несе відповідальність за виконання своїх

зобов'язань у певних сферах суспільного життя перед своїм населенням та міжнародним співтовариством [3, с. 415].

Київець О. підкреслює, що на сьогоднішній день в міжнародному праві практично створена і нормально функціонує ціла система норм, що регулюють різні аспекти міжнародних відносин. Деякі з них відносяться до пріоритетних напрямів регулювання суспільних відносин. Вчений також зазначив, що в контексті процесу євроінтеграції, який відбувається в державі, європейські правові стандарти необхідні для подальшого вдосконалення української правової системи та входження в європейський правовий простір [4].

Відзначимо, що сьогодні дотримання міжнародних та європейських стандартів є обов'язком України перед Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи та Європейським союзом. У свою чергу, адаптація національного законодавства до міжнародного права та впровадження міжнародних правових стандартів у внутрішню практику є способами виконання цих зобов'язань.

На переконання Святоцької В. стандартизація організації та здійснення адвокатської діяльності має на меті: оптимізація упорядкування та розвитку цієї правничої сфери; урахування найкращих досягнень міжнародного та європейського співтовариства у цій галузі; підвищення якісного рівня професійних юридичних послуг, що надаються адвокатами; створення здорової етичної конкуренції між ними; забезпечення добросовісності адвокатів під час виконання своїх професійних обов'язків [5].

Досліджуючи питання організації адвокатського самоврядування у демократичних зарубіжних країнах, доречно звернути увагу на те, що їх характерною особливістю є їх призначення, яке ґрунтується на захисті загальних потреб та інтересів своїх членів у рамках своєї компетенції, що вимагає розробку професійних стандартів діяльності та правил поведінки та контролю за якісним наданням юридичної допомоги.

Не дивлячись на те, що Україна має власний досвід у становленні та розвитку інституту адвокатури, вона не може ігнорувати вивчення міжнародних документів у сфері стандартизації адвокатської діяльності. Це викликано постійними глобалізаційними та інтеграційними процесами, які як наслідок призводять до уніфікації національного законодавства та правозастосовної практики й її відповідності основним між-

народно-правовим нормам у тій чи іншій сфері.

Так, Бандурка С. у своєму науковому дослідженні наголошує, що «міжнародні правові акти, що регулюють діяльність адвокатури, можна поділити на три групи: 1) правові акти загального характеру, що забезпечують реалізацію прав і свобод людини і громадянина; 2) правові акти спеціального характеру, які забезпечують реалізацію прав і свобод людини і громадянина; 3) правові акти, що встановлюють спільні принципи надання юридичної допомоги та діяльності адвокатів» [6, с. 7].

Враховуючи стратегію інтеграції України до Європейського Союзу доцільно серед міжнародних актів регіонального рівня виділяти такі правові акти у сфері організації та діяльності адвокатури, а саме: Загальна декларація прав людини, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, Основні положення про роль адвокатів Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства тощо.

Варто відзначити, що більшість нормативних правових актів носять рекомендаційний характер і можуть бути прийняті до уваги при підготовці національного законодавства, але тільки при наявності запиту відповідної держави, багато актів, які приймаються на дуже високому рівні, але не на глобальному, що може бути відносять до тих, які формують той самий «глобальний стандарт діяльності адвокатів». Однак це не те, що прийнято «всім світом». І хоча існує досить багато концептуальних документів, що стандартизують адвокатуру, деякі з них носять локальний характер. З урахуванням цього такі міжнародно-правові норми викладені у низці національних нормативно-правових актів, до яких належи: Конституція України, Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і «Про безоплатну правову допомогу», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України.

Впроваджуючи міжнародні правові стандарти адвокатури, адвокатура України орієнтується на діяльність адвокатів держав – членів Європейського Союзу, де захист прав і свобод людини та надання юридичної підтримки є пріоритетами державної політики. Адвокатура в кра-

їнах ЄС заснована на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Так, Загальною декларацією прав людини від 10 грудня 1948 року вперше на міжнародному рівні, закріплено право на отримання юридичної допомоги [7].

Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, прийняті на конференції в Нью-Йорку у 1990 році, повинні забезпечувати незалежність адвокатів при веденні справ для забезпечення надання безкоштовної, справедливої та конфіденційної юридичної допомоги. Адвокату повинна бути надана можливість забезпечити конфіденційні відносини з клієнтом, включаючи захист від виїмки і перевірки в звичайних і електронних системах всієї адвокатської роботи і документів адвоката, а також захист від втручання у використовувани електронні засоби зв'язку та інформаційні системи. Основні принципи, що стосуються ролі правників, були прийняті в 1990 році на VIII Конгресом ООН, включаючи положення про те, що уряд визнає та забезпечує конфіденційність відносин та консультацій між юристами, їх клієнтами в рамках їхніх професійних відносин [8].

Окрім цього у Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства регламентовано, що «у будь-якому правовому суспільстві адвокату відведено особливу роль; його призначення не обмежено сумлінним виконанням свого обов'язку у межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому так само, як і в інтересах тих, чиї права і свободи йому довірено захищати; не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій» [9]. При цьому Хартією Європейського Союзу про основні права 2000 року у ст. 47 кожній особі з метою захисту своїх прав гарантується можливість користуватися юрисконсультом, захисником або представником [10].

З огляду на це доречно звернути увагу на думки Бакаянної Н., яка до характерних рис міжнародних стандартів адвокатури відносить: вони прийняті і визнаються на міжнародному правовому рівні; вони дозволяють визначити ступінь реалізації завдань адвокатури та рівень державної юридичної допомоги, тому використовуються як критерії оцінки ситуації, що визначає рівень надання правової допомоги в державі; міжнародні стандарти організації адвокатури та практики адвокатської діяльності виділяються як конкретні ідеї, зміст яких неза-

лежний один від одної, але разом вони утворюють цілісну систему [11, с. 228].

Не дивлячись на це, насправді, в деяких країнах можуть виникнути проблеми з дотриманням міжнародних стандартів адвокатури. Наприклад, у деяких країнах права на захист і представництво в суді можуть бути обмежені, або адвокати можуть піддаватися політичному тиску. Такі порушення міжнародних стандартів можуть призвести до порушень прав і свобод громадян, порушень основ верховенства права та права на справедливий судовий розгляд. Тому для держав і юридичних осіб важливо дотримуватися міжнародних стандартів адвокатури, забезпечувати незалежність і недоторканність адвокатів, а також забезпечувати їх захист і представництво в суді. Для досягнення цих цілей можуть бути використані різні інструменти: контроль за дотриманням міжнародних договорів, законів, міжнародних стандартів, освіта та перепідготовка юристів тощо.

Крім цього Стандартизація юридичної практики повинна, перш за все, представляти інтерес для самого адвоката. Це спонукає їх постійно підвищувати свій професійний рівень і ділитися досвідом за допомогою чітко визначених механізмів обміну інформацією, що враховують етичні та професійні особливості адвокатури. У молодих фахівців є потенціал отримати доступ до раніше закритої професійної інформації і потім напрацювати клієнтську базу. Щодо адвоката з достатньою юридичною практикою, то він отримує можливість передати свої знання і досвід представникам нового покоління юристів-професіоналів і реалізувати себе в якості наставника. Крім того, у досвідченого адвоката буде більше часу для наукової діяльності та розвитку самого інституту адвокатури.

У світлі вищевикладеного можна зробити висновок, що міжнародні стандарти адвокатури визначають мінімальні вимоги до адвокатської практики і забезпечують захист прав і свобод громадян. Тому першочерговим для забезпечення незалежності та недоторканності адвокатів, а також для забезпечення права на захист та представництво у суді є наслідування міжнародних стандартів, забезпечення їх виконання, оскільки це допоможе зберегти і зміцнити довіру громадян до правосуддя та забезпечити правову державу.

Висновок. Європейські стандарти адвокатури – це система взаємопов'язаних вимог, принципів і правил, що регулюють діяльність адвокатів і організацію державної адвокатури для повноцінного захисту прав і свобод людини.

Міжнародно-правові акти є одним з найважливіших елементів формування ефективного правового забезпечення діяльності українських колегій адвокатів.

Міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатів відображені в міжнародних актах на універсальному і регіональному рівнях. Серед цих міжнародних документів рекомендується вибирати міжнародні акти загального характеру, які побічно регулюють адвокатську діяльність, а також міжнародні документи, які безпосередньо пов'язані з організацією та діяльністю професійних юристів. Джерелами регулювання міжнародних стандартів адвокатури є Загальна декларація прав людини, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, Основні положення про роль адвокатів Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства тощо. Визначено, що подальший розгляд міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатів сприятиме гармонізації та підвищенню ефективності законодавства у цій галузі.

Нині розробляються загальні принципи і норми, що формують міжнародно-правові стандарти захисту прав людини, а також прав і свобод громадян. На підставі чого прийняті та діють на території України такі нормативно-правові акти, як Конституція України, Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і «Про безоплатну правову допомогу», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України. Відповідно до міжнародних стандартів, в Україні створені умови, що забезпечують виконання адвокатами своїх обов'язків і функцій, за умови дотримання яких адвокати можуть захищати своїх клієнтів відповідно до Закону.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. Київ : Міжнародна економічна фундація. 2000. 703 с.
2. Закон України «Про стандартизацію». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 31, ст. 1058. (дата звернення: 21.11.2022).
3. Наливайко О. І., Братишко Н. А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 411–416. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282301/276482>
4. Київець О. В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія. *Європейські студії і право*. 2012. № 1 (5). URL: <http://eurolaw.org.ua/11-ukrainian-journal-of-european-studies/1-5-2012/44-2011-12-29-14-40-03>
5. Святоцька В. О. Стандарти організації професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2021. 535 с.
6. Бандурка С. С. Європейські стандарти адвокатської діяльності. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 5–11.
7. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Основні положення про роль адвокатів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
9. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні в Страсбурзі 1 жовтня 1988 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343
10. Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ від 07.12.2000 р. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
11. Бакаянова Н. М. Міжнародні стандарти адвокатури: поняття, система, класифікація. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 1. С. 226-229. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/2/tom_1/48.pdf

Prykhodko O. I. International standards regarding the functioning of advocacy activities and their implementation into ukrainian legislation

The relevance of the article lies in the fact that each country, including Ukraine, has its own traditions and peculiarities in the field of advocacy, which are determined by the state court system and court procedures, the structure of state authorities, local self-government and legislative systems. International standards of professional activity of lawyers should take into account, in addition to national provisions on advocacy, general provisions that should be implemented in national legislation, which contribute to the harmonization of laws and further development of the state. It was found that general principles and norms forming international legal standards for the protection of human rights, as well as the rights and freedoms of citizens, are currently being developed. On the basis of which such regulatory legal acts as the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine

“On Advocacy and Advocacy” and “On Free Legal Aid”, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine, the Code of Economic Procedure of Ukraine have been adopted and operate on the territory of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine. In accordance with international standards, conditions have been created in Ukraine to ensure that lawyers fulfill their duties and functions, subject to compliance with which lawyers can defend their clients in accordance with the Law. It was concluded that the European Bar Standards are a system of interrelated requirements, principles and rules that regulate the activities of lawyers and the organization of the state bar for the full protection of human rights and freedoms. International legal acts are one of the most important elements in the formation of effective legal support for the activities of Ukrainian bar associations. International standards of the organization and activities of lawyers are reflected in international acts at the universal and regional levels. Among these international documents, it is recommended to choose international acts of a general nature that indirectly regulate advocacy activities, as well as international documents that are directly related to the organization and activities of professional lawyers. The sources of regulation of international standards of advocacy are the Universal Declaration of Human Rights, the Minimum Standard Rules of the United Nations Organization concerning the Administration of Juvenile Justice (Beijing Rules), the Standards of Independence of the Legal Profession of the International Bar Association, the Basic Provisions on the Role of Lawyers, the Code of Rules for Lawyers’ Advocacy European Community, etc. It was determined that further consideration of international standards of the organization and activities of lawyers will contribute to the harmonization and improvement of the effectiveness of legislation in this field.

Key words: *institute of the Bar, practice of law, European standards, international experience, international legal norms.*